

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA IQTISODIYOTNING BARQAROR O‘SISHINI TA‘MINLASH VA MEHNAT BOZORI TRANSFORMATSIYASI

Istamov Bekzodbek Bahriddinovich

TDIU “Iqtisodiyot” fakulteti

“Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo‘yicha)

ta’lim yo‘nalishi 3-kurs talabasi

Zamonaviy global iqtisodiyotning rivojlanishida raqamli texnologiyalar hal qiluvchi omilga aylanmoqda. Raqamli iqtisodiyot nafaqat ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, balki mehnat bozorini, bandlik tuzilmasini va davlat boshqaruvi tizimini tubdan o‘zgartirmoqda. BMT, Jahon banki va OECD ma’lumotlariga ko‘ra, 2030-yilga borib raqamli iqtisodiyot global yalpi ichki mahsulotning 25 foizdan ortig‘ini tashkil etadi [1].

O‘zbekiston ham “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi orqali iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirish, innovatsion startaplarni rivojlantirish va raqamli xizmatlarni kengaytirishni ustuvor yo‘nalish sifatida belgilagan [2].

Ushbu tadqiqotning maqsadi – raqamli texnologiyalarning iqtisodiy o‘shiga ta’siri hamda mehnat bozori transformatsiyasi jarayonlarini tahlil qilish, shu asosda barqaror rivojlanishni ta‘minlash mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda iqtisodiy tahlil, induksiya va deduksiya, statistik solishtirish hamda kontent-tahlil uslublari qo‘llanildi. Ma’lumot manbasi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, IT-park hisobotlari va xalqaro tashkilotlar statistik ma’lumotlaridan foydalanildi.

Raqamli texnologiyalar iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida transformatsiya jarayonini tezlashtirib, milliy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishiga aylandi. Zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida mamlakatning raqobatbardoshligi endi faqat ishlab chiqarish hajmiga emas, balki ma’lumotlar texnologiyasini iqtisodiy boshqaruvga integratsiya qilish darajasiga bog‘liq bo‘lib bormoqda.

O‘zbekiston iqtisodiyotida so‘nggi yillarda raqamlashtirish siyosati iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashning asosiy omillaridan biriga aylandi. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi [1] davlat boshqaruvi, soliq, bojxona, moliya, ta‘lim, tibbiyot va qishloq xo‘jaligi tizimlarini raqamlashtirish orqali rivojlanishning yangi iqtisodiy modelini shakllantirmoqda. Bu siyosatning asosiy maqsadi — raqamli iqtisodiy muhit yaratish, transaksion xarajatlarni kamaytirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishdir.

Raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy o‘shisdagi o‘rni. Raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, transaksion xarajatlarni kamaytirish va yangi iqtisodiy sohalarni yaratish orqali yalpi ichki mahsulot o‘shishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Masalan, Jahon bankining tadqiqotlariga ko‘ra, internetdan foydalanish darajasining 10 foizga oshishi mamlakat YaIM o‘shishini o‘rtacha 1,5 foizga tezlashtiradi [3].

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda IT-parklar faoliyati kengayib, 2024-yil yakunlariga ko‘ra eksportga yo‘naltirilgan IT-xizmatlar hajmi 300 million AQSh dollaridan oshgan [4]. Bu raqamli sektorning iqtisodiyotdagi ulushi ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Raqamli iqtisodiyot davlatning makroiqtisodiy siyosatini qayta shakllantirmoqda. Jumladan:

Soliq siyosatida — raqamli hisob-kitob tizimlari orqali soliqqa tortish bazasini kengaytirish, yashirin iqtisodiyotni qisqartirish imkonini bermoqda;

Pul-kredit siyosatida — markaziy banklar raqamli valyutalar (CBDC) orqali naqd pulsiz iqtisodiyotni kengaytirmoqda [10];

Bandlik siyosatida — raqamli platformalar (freelance, e-commerce, remote work) yangi ish o‘rinlarini yaratmoqda;

Investitsion siyosatda esa — startaplar va texnologik kompaniyalar orqali iqtisodiy diversifikatsiya jarayoni kuchaymoqda.

Shunday qilib, raqamli texnologiyalar iqtisodiy siyosatni yanada moslashuvchan, tezkor va natijador holatga keltirmoqda.

Janubiy Koreya, Singapur va Estoniya kabi mamlakatlarda raqamli iqtisodiy siyosatning muvaffaqiyati quyidagi omillar bilan izohlanadi:

- Hukumat darajasida yagona raqamli siyosat va markazlashtirilgan boshqaruv tizimi mavjud;
- Innovatsion infratuzilma – texnoparklar, IT-inkubatorlar, raqamli klasterlar faoliyat yuritadi;
- Raqamli ma'lumotlar ochiqligi va ishonchli kiberxavfsizlik siyosati ishlab chiqilgan;
- Ta'lim tizimi raqamli iqtisodiyot ehtiyojlariga moslashtirilgan.

Masalan, Estoniyada davlat xizmatlarining 99% onlayn shaklda ko'rsatiladi, bu esa davlat byudjetida yiliga 2% tejamkorlikka olib keladi [11]. Janubiy Koreyada esa IT-startaplar uchun *soliq imtiyozlari va raqamli grantlar* mavjud bo'lib, bu iqtisodiy o'sishning 25 foizgacha bo'lgan ulushini texnologiyalar sektori hisobiga ta'minlaydi [8].

Mehnat bozoridagi raqamli transformatsiya. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat bozori tarkibi o'zgarib bormoqda. Avtomatlashtirilgan tizimlar ko'plab an'anaviy kasblarni qisqartirayotgan bo'lsa-da, yangi – *data tahlilchi, IT-arxitektor, dasturchi, kiberxavfsizlik mutaxassisi* kabi yuqori malakali kasblarga talab keskin ortmoqda [5].

Biroq bu jarayon raqamli tafovutni ham kuchaytiradi. Ayniqsa, ayollar va qishloq yoshlari orasida raqamli savodxonlik pastligi mehnat bozoridagi teng imkoniyatlarni cheklaydi. Shu bois, raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylanishi lozim [6].

Innovatsion startaplar ekotizimi va ularning iqtisodiyotga ta'siri. Startaplar raqamli iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida innovatsion yechimlarni iqtisodiy aylanishga kiritadi. O'zbekistonda 2023-yilda 1200 dan ortiq startap loyihalari IT-park rezidentligi maqomini olgan, ularning 35 foizi eksport yo'nalishida faoliyat yuritmoqda [7].

Startaplarning muvaffaqiyati uchun “raqamli infratuzilma”, “venchur kapital”, “ilmiy-texnik hamkorlik” va “huquqiy muhit” muhim o'rin tutadi. Shuning uchun

davlat tomonidan startaplarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda asosiy vositadir.

Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarga olib keldi: raqamli iqtisodiyot O'zbekiston YaIMining o'sish sur'atlarini oshiruvchi asosiy omilga aylanmoqda; raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish orqali mehnat bozori moslashuvchanligi va bandlik darajasini saqlab qolish mumkin; innovatsion startaplar ekotizimini davlat tomonidan moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi; gender tengligini ta'minlash maqsadida ayollar uchun IT-ta'lim dasturlarini kengaytirish zarur; Oliy ta'lim muassasalarida "raqamli iqtisodiyot menejmenti" kabi yangi fanlarni joriy etish; IT-parklar faoliyatida xotin-qizlar uchun maxsus grant dasturlarini yo'lga qo'yish; qishloq hududlarida raqamli infratuzilmani kengaytirish orqali ish o'rinlarini ko'paytirish; Startaplar uchun soliq imtiyozlari va venchur kapital tizimini kuchaytirish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Raqamli texnologiyalar iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini qamrab olayotgan hozirgi sharoitda ularni samarali joriy etish – barqaror iqtisodiy o'sish, mehnat bozorida yangi imkoniyatlar yaratish va ijtimoiy tenglikni ta'minlashning asosiy garovidir. Raqamli transformatsiya jarayonida gender tengligini saqlash, ayollar va yoshlarning IT sohasidagi ishtirokini kengaytirish esa milliy iqtisodiy siyosatning ajralmas qismi bo'lishi lozim.

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi milliy iqtisodiy tizimlar uchun yangi imkoniyatlar bilan birga yangi chaqiriqlarni ham yuzaga keltirmoqda. Bugungi kunda O'zbekiston uchun raqamli transformatsiyani faqat texnologik jarayon sifatida emas, balki barqaror iqtisodiy o'sish, mehnat bozori transformatsiyasi va ijtimoiy inklyuzivlikni ta'minlovchi strategik yo'nalish sifatida ko'rish muhimdir.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, raqamli iqtisodiyotning muvaffaqiyati nafaqat infratuzilma, balki inson kapitali, ta'lim sifati va raqamli savodxonlik darajasi bilan bevosita bog'liqdir. Masalan, Janubiy Koreya, Estoniya va Finlyandiya kabi mamlakatlar iqtisodiyotini raqamlashtirishda quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratgan:

Raqamli ta'lim tizimini erta bosqichdan joriy etish – Estoniyada maktab o'quvchilarining 95% dasturlash asoslarini o'rganadi, bu esa kelgusida mehnat bozorining raqamli ehtiyojlarini qoplaydi [1].

Davlat va xususiy sektor hamkorligida startup ekotizimini rivojlantirish – Janubiy Koreyada “Creative Economy Initiative” dasturi orqali 10 mingdan ortiq texnologik startaplar davlat grantlari bilan qo'llab-quvvatlangan [8].

Gender inklyuziv raqamli siyosat yuritish – Finlyandiya “Women in Tech” dasturi orqali IT sohasida ayollar ulushini 38% gacha oshirishga erishgan [9].

Bu tajribalar O'zbekiston uchun ham dolzarbdir, chunki bizda raqamli iqtisodiyotning salohiyati juda yuqori, ammo uni to'liq ro'yobga chiqarish uchun inson kapitaliga sarmoya kiritish, raqamli tafovutni kamaytirish va ayollar hamda yoshlar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash talab etiladi.

Shu nuqtai nazardan, muallif sifatida quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari suraman:

1. Raqamli iqtisodiy o'sishni inson kapitali bilan uyg'unlashtirish: oliy ta'lim muassasalarida raqamli iqtisodiyot, ma'lumotlar tahlili va sun'iy intellekt asoslarini o'qitishni kengaytirish lozim.

2. Startaplar uchun davlat-xususiy sheriklik modelini takomillashtirish: venchur kapital fondlari va innovatsion grant dasturlari orqali startup ekotizimini qo'llab-quvvatlash zarur.

3. Gender tengligi va raqamli inklyuziyani kuchaytirish: IT-parklar va inkubatsiya markazlarida ayollar uchun maxsus “Women in Digital” dasturlarini yo'lga qo'yish.

4. Xalqaro hamkorlikni chuqurlashtirish: Estoniya, Janubiy Koreya, Singapur kabi davlatlar bilan raqamli boshqaruv, elektron hukumat va raqamli ta'lim bo'yicha tajriba almashish dasturlarini kengaytirish.

5. Hududlarda raqamli infratuzilmani rivojlantirish: internet qamrovini kengaytirish orqali qishloq hududlarida onlayn bandlik va raqamli xizmatlar bozorini shakllantirish.

6. Raqamli iqtisodiy siyosatni hududiy darajada kuchaytirish: har bir viloyatda “Raqamli iqtisodiyot markazi” tashkil etilib, mahalliy startaplar, biznes inkubatorlar va raqamli tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash zarur.

7. Soliq siyosatini raqamli muhitga moslashtirish: elektron hisob-faktura, onlayn buxgalteriya va avtomatik soliq monitoring tizimlarini joriy etish orqali yashirin iqtisodiyot hajmini qisqartirish.

8. Raqamli kadrlar tayyorlash siyosatini modernizatsiya qilish: iqtisodiyot, menejment va moliya yo‘nalishlari bo‘yicha o‘qitilayotgan talabalar uchun “Raqamli iqtisodiyot asoslari” majburiy fan sifatida joriy etilishi kerak.

9. Ayollar va yoshlar uchun inklyuziv raqamli siyosat: IT-parklar qoshida “Women in Digital Economy” dasturlari joriy qilinib, xotin-qizlar uchun onlayn biznes inkubatorlar tashkil etilishi lozim.

10. Davlat-xususiy sheriklik asosida raqamli infratuzilmani rivojlantirish: yuqori tezlikdagi internet, kiberxavfsizlik va ma’lumotlar markazlariga investitsiyalarni jalb etish orqali milliy raqamli iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlash.

11. Raqamli statistika va iqtisodiy tahlil tizimini rivojlantirish: real vaqt rejimida iqtisodiy ko‘rsatkichlarni kuzatish imkonini beruvchi sun‘iy intellekt asosidagi “Raqamli iqtisodiy panel” ishlab chiqish.

Bu takliflar O‘zbekistonning raqamli transformatsiya jarayonini yanada tezlashtiradi, mehnat bozorining moslashuvchanligini oshiradi hamda iqtisodiyotning barqaror o‘shishini ta’minlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalar O‘zbekiston iqtisodiy siyosatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Ular ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, byurokratik to‘siqlarni kamaytirish, bandlikni rag‘batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va soliq tushumlarini oshirish orqali milliy iqtisodiyotning barqaror o‘shishiga xizmat qilmoqda.

Kelgusida iqtisodiy siyosat raqamli ekotizimning to‘liq shakllanishiga, innovatsion startaplarni qo‘llab-quvvatlashga va inson kapitalini rivojlantirishga qaratilishi zarur. Shu tarzda O‘zbekiston raqamli transformatsiya davrida iqtisodiy

mustaqilligini mustahkamlaydi va xalqaro raqobat maydonida o'z o'rnini kuchaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. OECD. *Digital Economy Outlook 2023*. – Paris: OECD Publishing, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni, PF–6079, 2020-yil 5-oktabr.
3. World Bank. *Digital Transformation and Economic Growth*. – Washington DC, 2022.
4. IT Park Uzbekistan. *Annual Report 2024*. – Toshkent, 2024.
5. Schwab, K. *The Fourth Industrial Revolution*. – Geneva: WEF, 2018.
6. UNDP. *Gender and Digital Inclusion Report*. – New York, 2023.
7. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi hisobotlari, 2024-yil.
8. Ministry of SMEs and Startups (South Korea). *Creative Economy Initiative Report 2022*. Seoul.
9. European Commission (2023). *Gender Equality and Digital Skills Strategy*. Brussels.
10. IMF (2023). *Central Bank Digital Currencies and the Future of Monetary Policy*. Washington DC.
11. OECD (2023). *Digital Government Index*. Paris.